

Statens frivillighedspolitik op på brixen

Af Anders la Cour

Staten opfører sig som en hysteriker, der kræver et, men i virkeligheden ønsker noget andet. På den ene side kræver den, at de frivillige organisationer skal indgå i det nye velfærdsmarked på lige fod med alle andre, og på den anden side begærer den de frivillige organisationers særegenhed.

Staten og de frivillige organisationer har efterhånden dannet par med hinanden i nogle årtier. Efter at have flirtet og kissemissen i krogene, fremstår de i dag nærmest som et sølvbrylluppar, hvis respektive historier er blevet viklet sammen i en sådan grad, at de i dag udgør én samlet historie. Denne tekst er imidlertid ikke ment som en sølvbryllupstale til ære for parret. Det er snarere et forsøg på at lege terapeut for den ene part, som synes at have udviklet symptomer, der skaber problemer for begge ægtefæller. Ikke overraskende er det staten, vi taler om. Staten er den af ægtefællerne der, som årene er gået, er blevet rigtig god til at give udtryk for, hvordan den gerne vil have, den anden skal være. Men samtidig er den også blevet mere og mere splittet mellem sit begær og sine krav.

Det var staten, der først fik øje på de frivillige organisationer, og som foreslog om de ikke skulle begynde at se mere til hinanden, f.eks. da Socialministeriet i starten af 1980'erne udtrykte ønske om et "bredere samarbejde" mellem det offentlige og de frivillige organisationer. Med oprettelsen af *Center for frivilligt socialt arbejde* fandt man et godt sted at mødes og se hinanden nærmere an. Men det var først med den store betænkning *Frivilligt socialt arbejde i fremtidens velfærdssamfund*, at de i 1997 blev gift. I denne ægteskabspagt blev parterne gjort bekendt med deres roller i forhold til hinanden. Men der gik ikke længe, før staten begyndte at stille spørgsmål til kvaliteten af det frivillige sociale arbejde, og efterlyse om de frivillige organisationer ikke kunne begynde at evaluere sig selv og deres gøremål og laden mere kritisk.

Herefter begyndte forholdet at gå ind i en mere kritisk fase, hvor staten pressede på for, at de frivillige organisationer skulle gå på kursus i frivillighed. Staten ville nemlig gerne sikre sig, at den var gift med "en rigtig frivillig", sådan én som den kunne stille forventninger til og som ikke ville skuffe dens tillid. Det var også i denne periode, at staten foreslog de frivillige organisationer at effektuere resultatet af indsatsen til den fælles husholdning, for at

alle kunne blive klar over, hvad de frivillige organisationer egentlig bidrog med. For nylig foreslog staten så, at for at de frivillige organisationer ikke skulle gå i stå i deres udvikling, kunne de jo lære af andre, som staten havde mødt på sin vej. Her tænkte staten især på det private erhvervsliv og moderne ledelsesværktøjer, som f.eks. *performance management*, som staten mente, at de frivillige organisationer ville have godt af at få mellem hænderne. Det skulle alt sammen lære de frivillige organisationer, hvordan de bedst kunne gøre den forskel, som staten synes den var berettiget til at forvente, at dens bedre halvdel nu også leverede.

I bagklogskabens lys kan man se denne udvikling som en naturlig konsekvens af statens drøm om det perfekte ægteskab. I et sådan ægteskab er det ikke længere kun staten, der tager sig af husholdningen, ansvaret herfor er noget som parterne deler med hinanden. I denne drøm bliver husholdningen noget, som forskellige konkurrerende leverandører, frivillige, offentlige og private bidrager til og hvor børnene alle er blevet gjort til kritiske forbrugere, hvad enten de vælger at få leveret en ny hofte på et privathospital eller får et måltid mad på et frivilligt drevet værested. For staten har det været vigtigt, at dens nye partner også deler denne drøm, så den begynder at stræbe efter det samme som den selv. Dermed begynder ægtefællen nemlig aktivt at forme sig selv på en sådan måde, at drømmen kan blive til virkelighed. I statens stræben efter at få tilpasset de frivillige organisationer, bliver de frivillige organisationer derfor mødt med et stigende krav til deres *professionalisering*.

Bemærkelsesværdigt er det imidlertid, at statens begær efter de frivillige organisationer er forblevet det samme, trods denne årelange iver efter at forandre dem. Når staten i sin tid forelskede sig i den frivillige verden, så var det netop fordi den var alt det, som staten ikke synes den selv var; fleksibel, lydhør, personlig, solidarisk, anarkistisk, eksperimenterende og modig. Dette begær kommer stadig op til overfladen, når staten ved særlige lejligheder skal formulere, hvorfor det nu var, at den

blev forelsket og fortsat ønsker at være sammen med de frivillige organisationer. Et godt eksempel på en sådan lejlighed er Karen Jespersens bog *Opgør med den nye fattigdom* fra 1999, som hun skrev, mens hun stadig var socialminister. Her blev den frivillige verden hyldet for at være netop alt det, som staten åbenbart ikke syntes, den selv var. I denne forelskelsesrus har staten projiceret alt, hvad den selv mangler over på den frivillige verden. Staten er faktisk i denne tilstand helt ude af stand til at se mangler i den frivillige verden. Den frivillige verden skal med andre ord udfylde den mangel, som staten oplever i sit eget liv.

Dette begær efter det anderledes, det på engang uforståelige og tiltrækkende, kommer imidlertid til at stå i grell modsætning til de krav, som staten efterfølgende møder de frivillige organisationer med i deres nye hverdag. Her er det kravet om, at de frivillige organisationer skal ændre sig, så de kan passe ind i den drøm om det perfekte ægteskab, som visionen om fremtidens velfærdssamfund udgør for staten. Her handler det ikke om, at den frivillige verden skal udleve sine eksperimenterende sider og hang til det uforudsigelige. Det handler derimod om, at den skal gøre sig klar til at indtage den rolle, som staten ønsker, at den skal indtage i forholdet. Den frivillige verden skal med nye kurser, forandrings-teorier, evalueringsskemaer og moderne ledelsesteknologier gøre det muligt for staten at genkende sin ægtefælle som en ansvarlig sådan. Men det gør det også muligt for staten at skose sin bedre halvdel for ikke at være ansvarlig, når den vægrer sig ved at gøre tingene på statens måde.

Således kommer staten til at optræde som en hystriker, der kræver noget bestemt af sin ægtefælle, men i virkeligheden begærer noget andet. Den ulykkelige situation for staten er imidlertid, at hystrikeren er tilbøjelig til at få, hvad denne kræver, og ikke hvad denne i virkeligheden begærer. Frivillighedspolitikken er med andre ord i splid med sig selv, man får det indtryk at den ikke vil have, hvad den siger den vil have – den siger et men insinuerer noget andet.

Det ulykkelige for ægtefællen, som det går ud over, er, at denne må lave om på sig selv for at blive det, som den anden alligevel ikke vil have. Sat på spidsen kan man sige, at de frivillige organisationers forsøg på at forme sig i den andens billede, i sidste ende resulterer i en symbolsk kastration. De frivillige organisationer opgiver at være frivillige organisationer for at blive de frivillige organisationer, som staten alligevel ikke vil have!

Frivilligheden forvilder sig i statens selvmodsigende signaler, og kommer til at tro mere på statens krav end staten selv tror på dem. Dermed løber staten risikoen, at frivilligheden skaber sig selv som frivillig i en tro kopi af, hvad staten kræver, og dermed er blevet mere loyal over for statens krav, end staten selv er det. Staten ønsker jo netop ikke, at frivilligheden skal ende med at blive en projektion af dens krav, fordi den begærer en frivillighed, der udvikler sin egen autonomi.

Som det turde fremstå klart nu, så ønsker staten ikke sin egen politiks succes. Den siger "her har du mit billede af dig som jeg vil have dig" og hvisker samtidig "men pas på, at du ikke taber dig selv i din iver efter at leve op til mine krav". For frivilligheden er det derfor ikke et simpelt spørgsmål om enten overgivelse eller modstand, det er et spørgsmål om, hvordan man reagerer på et sådant selvmodsigende kald, der på engang stiller krav, men samtidig begærer, at man som partner reagerer på en selvstændig måde.

Når man har været sammen så længe, som tilfældet er med staten og de frivillige organisationer, er det efterhånden svært at placere ansvaret for forholdets udvikling ét sted. Man er jo to om det, og i de sidste mange år kan man med lige så god ret sige, at drømmen om det perfekte ægteskab også er blevet de frivillige organisationers drøm. De spiller i hvert fald med på melodien, og er blevet stadig mere aktive i deres medvirken til at finde løsninger på, hvorledes de selv kan blive bedre til at indtage den rolle, som den nu fælles drøm om fremtidens velfærdssamfund tilskriver dem.

På denne måde kan man sige, at staten

har haft succes med at gøre dens egne forventninger til fremtiden til parrets fælles forventninger til fremtiden. Dette minder om én af den slovenske sociolog Slavoj Žižeks vittigheder om manden, der prøver at undgå at komme i hæren ved at spille tosset. Hans symptom er, at han hele tiden checker alle de stykker papir, han kan komme i nærheden af, og konstant råber: "det er ikke det!". Han bliver herefter sendt til militærets psykiater, i hvis kontor manden fortsætter med sin underlige opførsel. Til sidst bliver psykiateren overbevist om, at manden virkelig er syg, og giver ham et officielt dokument på, at han ikke er egnet til hæren, og derfor er fritaget fra at gøre militærtjeneste. Manden tager imod papiret samtidig med, at han i højt humør råber: "Der var det!".

Ligesom i Žižeks vittighed er staten manden, der prøver at undgå militærtjeneste, mens de frivillige organisationer er som embedsmændene, der uanede deltager aktivt i at producere den frivillighedspolitik, som staten famler efter, ved at hjælpe med til at finde ud af, hvad den skal indeholde. Hvad nogle frivillige organisationer måske overser, er, at de ligesom psykiateren, allerede tager del i mandens, det vil sige statens, "gale spil". Var det ikke det, der præcist var tilfældet, da frivillige organisationer som *Børns Voksenvenner*, *Red Barnet* og *KFUM's sociale arbejde* valgte at samarbejde med Socialministeriet og Rambøll Management i udviklingen af indikatorer for frivillige organisationer? De deltog her i et spil om virkeliggørelsen af en frivillighedspolitik, de ellers ofte havde været kritiske overfor. Selvom samarbejdet endte brat, kan det alligevel ses som endnu et skridt hen imod virkeliggørelsen af statens krav.

Men før fortællingen om dette ægteskabs udvikling bliver alt for deprimerende læsning, er der alligevel noget at glæde sig over. Der vil nemlig altid være noget eller nogle, der modsætter sig den andens forsøg på at omskabe denne. I dette tilfælde synes modstanden at komme fra de enkelte frivillige selv, som udøver den konkrete sociale indsats. De ønsker nemlig i mange tilfælde ikke at være, hvad staten

siger de skal være, men fortsætter derimod med at gøre, hvad de hele tiden har gjort, nemlig følge deres egen overbevisning. På denne måde udgør de et anarkistisk objekt indenfor de frivillige organisationer. Ironisk nok er det præcist de frivillige, som staten er afhængig af, hvis dens politik skal lykkes med at mislykkes. Med andre ord, staten må håbe på, at de frivillige vedbliver med at være "civilt ulydige" og stærke nok til at gøre modstand mod dens egen politik, fordi den grundlæggende ikke begærer det den kræver, nemlig passive objekter der viljeløst tilpasser sig dens krav om uddannelse, evalueringer, ekspliciterede forandringsteorier og nye ledelsesteknologier. I stedet begærer den de frivillige organisationers selvstændighed, innovations evne og fleksibilitet.

Dette ejendommelige indre modsætningsforhold har skabt en politik, der ikke er identisk med sig selv. Det er en politik, der på engang siger "gør som jeg siger, men vær samtidig uafhængig" eller "gør lige som alle andre, men vær samtidig anderledes". Staten er efterhånden blevet en ægtefælle, der i forholdets tredive årige udvikling på engang er blevet god til at give udtryk for, hvordan denne gerne vil have, at den anden skal være, men samtidig er blevet mere og mere splittet mellem sit begær og sine krav. Derfor sker det også i særlige øjeblikke, at staten stadig hvisker sit begær til sin ægtefælle. Dette skete eksempelvis i det omdiskuterede "Charter for samspil mellem det frivillige Danmark/foreningsdanmark og det offentlige" fra 2002. Her blev de frivillige organisationer midt i en udvikling, der gik i den stik modsatte retning, igen tiltalt som nogle der pr. automatik er gode, fordi

de er som de er, og som har krav på deres selvstændighed og ret til at vælge og prioritere deres sociale indsats. Chartret fungerer i dag som en påmindelse om, at de frivillige organisationer har krav på at få deres selvstændighed respekteret. Det er imidlertid også et krav, som de med rette kan stille til sig selv, men som de har vanskeligere og vanskeligere ved selv at leve op til, efterhånden som de indgår flere og flere bindende aftaler med det offentlige. Derfor kan chartret opfattes som staten, der hvisker til sin ægtefælle: "Pas nu på at du ikke taber dig selv, ved at være alt for succesfuld i dine forsøg på at leve op til mine forventninger, for så er du ikke lænere den som jeg egentlig ville have, da jeg i sin tid faldt for dig".

Her til sidst kan man spørge, hvad terapeuten så har af råd til staten, efter at den nu har været oppe på briksen og har blotlagt sin kløft mellem sine krav og sit begær. Her er det imidlertid vigtigt at slå fast, at denne terapeut ikke ser det som sin opgave at pådutte sin klient idealer eller målsætninger, men derimod at konfrontere sin klient med misforholdet mellem krav og begær. Denne terapeut forsøger således at etablere et mere refleksivt selvforhold hos sin klient, så staten bliver mindre fremmed for sig selv og begynder at se i øjnene, hvad denne skaber af problemer for sig selv og sin omverden. Hvad en sådan større grad af selverkendelse skal føre til, er det alene op til klienten selv at afgøre.

Ander la Cour er lektor, ph.d. ved Inst. f. Ledelse, Politik og Filosofi, Copenhagen Business School.